

تحولات اقتصادی سال ۱۳۸۱

سال ۱۳۸۱ سومین سال از برنامه سوم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی کشور بود و ششمین سال از دوران حاکمیت دولت آقای خاتمی که از دوم خرداد سال ۷۶ به صحنه آمد و امیدهای فراوانی را برای رفع بن‌بست‌های اقتصادی، سیاسی و اجتماعی کشور بوجود آورد.

اقتصاد کشور در این سال علاوه بر این که تحت تاثیر متغیرهای داخلی قرار داشت، از تحولات منطقه‌ای و بین‌المللی هم تاثیر پذیرفت و به ویژه چالش‌های سیاسی قدرت‌های بین‌المللی در افغانستان و عراق و تحولات بازارهای جهانی نفت، روند حوادث و چگونگی رفتار متغیرهای اقتصادی را تحت تاثیر قرار دادند و در برخی زمینه‌ها دسترسی به اهداف پیش‌بینی شده در برنامه سوم و در قانون بودجه سال ۱۳۸۱ را با مشکلاتی روبرو ساختند و به همین جهت، بیشتر صاحب‌نظران سال ۱۳۸۱ را برای اقتصاد ایران سالی پرتحول می‌دانند و برخی از آنان نیز عقیده دارند که جهت عمومی تحولات مزبور را می‌توان مثبت ارزیابی کرد.

اینک ضمن مروری کوتاه بر گزارش‌ها و آمارهای ارائه شده درباره عملکرد سال ۱۳۸۱ در بخش‌های مختلف اقتصادی، به نظریات و تحلیل‌های ارائه شده از سوی برخی از مسوولان و کارشناسان نیز اشاره می‌کنیم.

آخرین گزارش دکتر نوربخش

مرحوم دکتر نوربخش، رییس کل فقید بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران در آخرین روزهای سال ۱۳۸۱ در گفتگو با خبرنگاران گزارش وضعیت اقتصادی کشور در سال ۱۳۸۱ را ارائه کرد. این گزارش که متأسفانه به آخرین گزارش اقتصادی آن مرحوم تبدیل شد، حاکی از آن است که رشد درآمد ملی به قیمت ثابت ۱۳۶۹ در ۱۰ ماه اول ۸۱ نسبت به مدت مشابه سال قبل ۹/۷ درصد رشد را تجربه کرده

است.

وی افزود: تولید ناخالص داخلی گروه کشاورزی در ۱۰ ماه نخست سال با ۱۰/۱ درصد رشد، به ۱۰ تریلیون و ۲۸۹ میلیارد و ۱۰۰ میلیون ریال رسید که بخش زراعت با ۱۳/۷ درصد رشد بیشترین سهم را در افزایش تولید ناخالص داخلی این گروه داشت. گروه نفت و گاز با شش درصد کاهش نسبت به پایان اسفندماه سال ۸۰ به سه تریلیون و ۵۸۷ میلیارد و ۴۰۰ میلیون ریال رسید که این کاهش نیز از سهمیه‌بندی اوپک ناشی شده است. تولید ناخالص داخلی گروه صنایع و معادن هم با ۱۱/۲ درصد

نسبت اصل و بهره‌دهی‌های پرداخت شده به صادرات، به ۶/۵ درصد رسیده که این امر نشان از توان بازپرداخت بدهی کشور دارد.

مرحوم دکتر نوربخش: خصوصی سازی بانک‌ها انرژی ساده نیست و سهام بانک صادرات نیز هنوز متعلق به دولت است.

افزایش نسبت به پایان اسفند سال ۸۰، به ۱۳ تریلیون و ۶۷۴ میلیارد و ۴۰۰ میلیون ریال بالغ شد. دکتر نوربخش گفت: تولید ناخالص داخلی گروه خدمات در ۱۰ ماه نخست سال ۸۰ با پنج درصد افزایش، به ۳۲ تریلیون و ۵۸۹ میلیارد و ۸۰۰ میلیون ریال رسد. وی تولید ناخالص داخلی به قیمت پایه بدون نفت را ۵۶ تریلیون و ۱۳ میلیارد و ۳۰۰ میلیون ریال برآورد کرد که نسبت به پایان اسفندماه سال ۸۰ با ۷/۴ درصد رشد مواجه بود. وی هزینه‌های مصرفی خصوصی برای سال ۸۱ را با ۵/۲ درصد رشد نسبت به پایان سال قبل ۳۴ تریلیون و ۳۲۴ میلیارد و ۶۰۰ میلیون ریال برآورد کرد و هزینه‌های مصرفی دولت در

مدت مورد بحث را با ۶/۴ درصد رشد نسبت به سال ۸۰ برابر پنج تریلیون و ۹۱۲ میلیارد و ۸۰۰ میلیون ریال پیش‌بینی کرد.

به گفته دکتر نوربخش، تشکیل سرمایه ثابت ناخالص داخلی برای سال ۱۳۸۱ حدود ۱۶ تریلیون و ۱۹۹ میلیارد و ۸۰۰ میلیون ریال برآورد شد که نسبت به پایان سال ۸۰ معادل ۱۱/۸ درصد با رشد مواجه است. وی افزود: برآورد تشکیل سرمایه ثابت ناخالص داخلی بخش خصوصی در این سال با ۱۱/۲ درصد رشد، به ۱۱ تریلیون و ۵۶ میلیارد و ۲۰۰ میلیون ریال رسید. این رقم برای بخش دولتی با ۱۰/۹ درصد رشد، پنج تریلیون و ۱۴۳ میلیارد و ۶۰۰ میلیون ریال شد.

مرحوم نوربخش سپس رشد شاخص تولید ناخالص داخلی برای سال ۸۱ را ۶/۵ درصد برآورد کرد و افزود: این رشد در حالی تحقق یافت که ارزش افزوده گروه کشاورزی با ۱۰/۱ درصد رشد در این سال، حدود ۵/۲ درصد فراتر از اهداف برنامه سوم تحقق یافت. ارزش افزوده گروه صنایع و معادن با ۱۱/۲ درصد رشد، حدود سه درصد از اهداف برنامه فراتر است، اما در مقابل، ارزش افزوده گروه خدمات با پنج درصد رشد، حدود ۱/۴ درصد کمتر از اهداف برنامه است. به گفته وی، ارزش افزوده گروه نفت و گاز نیز با شش درصد کاهش، حدود ۶/۵ درصد از اهداف برنامه عقب‌تر است.

رییس کل فقید بانک مرکزی مازاد تراز حساب جاری در ۱۰ ماه نخست سال ۸۱ را دو میلیارد و ۲۲۱ میلیون دلار اعلام کرد و افزود: تراز بازرگانی در این دوره به سه میلیارد و ۲۹۶ میلیون دلار رسید. وی میزان صادرات در این مدت را ۲۲ میلیارد و ۱۹۱ میلیون دلار و میزان واردات را ۱۸ میلیارد و ۸۹۵ میلیون دلار برآورد کرد و افزود: صدور خدمات در این دوره با یک میلیارد و ۸۲۸ میلیون دلار کسری مواجه شد. وی در خصوص این که چرا باوجود رشد ۱۵ تا ۲۰ درصدی تورم در کشور، قیمت دلار ثابت مانده و

فعالیت‌های بخش تولید و صنعت را غیراقتصادی کرده است؟ گفت: بانک مرکزی نمی‌تواند قیمت دلار را متناسب با هواسته یک عده خاص افزایش دهد، بلکه برای حمایت از تولید و اشتغال، دولت باید به صادرکنندگان غیرنفتی کشور جایزه صادراتی پرداخت کند.

دکتر نوربخش تصریح کرد: مازاد تراز پرداخت‌ها در ۱۰ ماه نخست سال ۸۱ به سه میلیارد و ۶۰۲ میلیون دلار بالغ شد.

وی بدهی‌های قطعی کشور برای ۱۰ ماه نخست سال ۸۱ را هشت میلیارد و ۸۸۷ میلیون دلار برآورد کرد و افزود: علاوه بر این میزان، ۱۵ میلیارد دلار نیز بدهی بالقوه داریم. اصل و بهره بدهی‌های پرداخت شده در این مدت به یک میلیارد و ۴۵۰ میلیون دلار رسیده است. وی نسبت بدهی‌ها به صادرات را ۴۰ درصد ذکر کرد و گفت: نسبت اصل و بهره بدهی‌های پرداخت شده به صادرات به ۶/۵ درصد رسید که این امر نشان از توان بازپرداخت بدهی کشور دارد. شایان ذکر است که حد مجاز این نسبت در قانون برنامه سوم توسعه ۳۰ درصد اعلام شده است.

دکتر نوربخش سپس موجودی حساب ذخیره ارزی در ابتدای سال ۸۱ را حدود هفت میلیارد و ۲۹۷ میلیون دلار اعلام کرد و گفت: با توجه به مازاد چهار میلیارد و ۷۰۰ میلیون دلاری درآمد ارزی سال ۱۳۸۱، این حساب افزایش یافت.

وی افزود: بیش از هزار طرح با مبلغ شش میلیارد و ۴۰۰ میلیون دلار به شبکه بانکی ارایه شد که از این تعداد ۵۳۱ طرح با بیش از دو میلیارد و ۶۰۰ میلیون دلار به تصویب رسید و ۵۱۸ طرح به ارزش ۳/۸ میلیارد دلار در حال حاضر توسط بانک‌ها در دست بررسی است. وی افزود: از میان مطالب تصویب‌شده تاکنون یک میلیارد و ۴۰۰ میلیون دلار برای ۳۲۷ طرح، گشایش اعتبار شده و به اجرا درآمده است.

دکتر نوربخش گفت: مانده بدهی بخش غیردولتی به بانک‌ها و موسسه‌های اعتباری (بدون احتساب سود آتی) در ۱۰ ماه نخست سال ۸۱ نسبت به پایان اسفند سال ۸۰، با ۲۳/۲ درصد رشد، به ۲۵۰ تریلیون و ۹۷۳ میلیارد و ۴۰۰ میلیون ریال رسید. مانده سپرده‌های بخش غیردولتی در این دوره نیز با ۲۴/۹ درصد رشد نسبت به پایان سال ۸۰، به ۳۶۴ تریلیون و ۴۴۵ میلیارد و ۱۰۰ میلیون ریال رسیده است.

رییس کل فقید بانک مرکزی سپس با اشاره به رشد ۲۱/۵ درصدی نقدینگی گفت: اسکناس و مسکوک در دست اشخاص در این مدت با ۱۲/۵ درصد کاهش، به ۲۵ تریلیون و ۵۴۷ میلیارد و ۱۰۰

میلیون ریال، حجم پول در گردش با ۱۵/۷ درصد رشد، به ۱۶۵ تریلیون و ۳۷۵ میلیارد و ۲۰۰ میلیون ریال و شبه پول با ۲۶/۲ درصد رشد، به ۲۲۴ تریلیون و ۶۱۷ میلیارد ریال رسید.

وی نسبت اسکناس در دست اشخاص به پول را ۱۵/۴ درصد ذکر کرد و افزود: در دی ماه سال ۸۱ نسبت اسکناس و مسکوک در دست اشخاص به نقدینگی به ۶/۶ درصد، نسبت پول به نقدینگی به ۴۲/۴ درصد و نسبت شبه پول به نقدینگی به ۵۷/۶ درصد بالغ شد.

دکتر نوربخش، متوسط شاخص بهای کالاها و خدمات مصرفی در دوازده ماه منتهی به دی ماه ۸۱ را ۲۰۰/۵ واحد اعلام کرد که نسبت به دوره مشابه سال قبل ۱۴/۸ درصد رشد داشت. وی گفت: متوسط شاخص بهای عمده‌فروشی در این مدت با ۸/۷ درصد رشد، به ۱۸۸/۲ واحد، متوسط شاخص بهای تولید کننده با ۱۲/۶ درصد رشد، به ۲۰۷/۴ واحد و متوسط شاخص بهای کالاهای صادراتی با ۱/۴ درصد رشد، به ۲۳۸/۲ واحد رسید.

مرحوم دکتر نوربخش در بخشی از این مصاحبه نیز به تشریح فعالیت‌های سیستم بانکی پرداخت و

○ **منتقدان دولت در اوایل سال ۸۱ میزان نرخ تورم را بیش از ۵۰ درصد پیش‌بینی می‌کردند، در حالی که دولت موفق شد میزان تورم سال ۱۳۸۱ را در سطح ۱۳/۵ درصد حفظ کند.**

○ **درآمد نفت تنها درآمدی بود که طی سال ۱۳۸۱ به بیش از ارقام پیش‌بینی شده در بودجه رسید و بقیه ردیف‌های درآمدی به مراتب کمتر از پیش‌بینی‌های بودجه محقق شده‌اند.**

درباره بهبود نظام خدمات‌رسانی بانک‌ها گفت: طرح استانداردسازی حساب‌های بانکی در حال اجرا است و براساس آن دستوراتی به بانک‌ها ابلاغ شده است. وی افزود: بانک‌ها برای خدمات‌رسانی مناسب باید کاملاً مکانیزه (کامپیوترایز) شوند و این کار نیاز به وقت دارد. دکتر نوربخش در پاسخ به سؤالی درباره خصوصی سازی در بانک‌های دولتی گفت: در بانک‌ها به دلیل گسترش کار، خصوصی‌سازی امری ساده نیست و سهام بانک صادرات نیز هنوز متعلق به دولت است و اگر قرار بر واگذاری آن به موسسات عمومی (تامین اجتماعی و صندوق بازنشستگی) باشد، باید یک روند قانونی طی شود. وی در پاسخ به این سوال

که آیا واگذاری سهام بانک‌های دولتی ممکن است ۱۰ سال طول بکشد؟ گفت: بی‌شک خصوصی‌سازی بانک‌ها بسیار زمان‌بر است.

وی آماده‌سازی ورود بانک‌ها به بورس را بهترین راه ممکن ذکر کرد و گفت: خصوصی‌سازی بانک‌ها باید منطقی و با برنامه باشد.

وی در پاسخ به سؤالی درباره خودداری بانک‌ها از پرداخت تسهیلات گفت: بانک‌ها در سال ۸۱ بیش از رشد نقدینگی تسهیلات داده‌اند و پرداخت بیش از این رقم نیز خارج از ظرفیت آنها است.

دکتر نوربخش درباره روش بانک مرکزی برای کنترل قیمت طلا نیز گفت: بانک مرکزی شمش طلا و سکه را از طریق حراج با قیمت‌های جهانی عرضه می‌کند و برای مقابله با سکه تقلبی نیز ظاهراً اتحادیه طلا و جواهر توافق کرده که سکه‌های فروخته شده به مردم را به همراه امضای واحد صنفی عرضه کنند.

بهترین دستاورد دولت: رشد اقتصادی ۶/۵ درصد

معاون رییس جمهور و رییس سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور درباره شاخص‌های عمده عملکرد اقتصادی دولت در سال ۱۳۸۱ اظهار نظر کرده است که سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور، مهمترین دستاورد تیم اقتصادی دولت در سال ۱۳۸۱ را رشد اقتصادی ۶/۵ درصدی، ایجاد ۷۰۰ هزار فرصت شغلی و افزایش موجودی صندوق ذخیره ارزی به میزان هشت میلیارد دلار می‌داند.

محمد ستاری‌فر در ادامه سخنان خود اظهار داشت که سیاست‌های اقتصادی دولت و مجلس در سال ۱۳۸۱ موجب کاهش ریسک سرمایه‌گذاری و رسیدن ذخایر ارزی کشور به حدی مناسب و قابل قبول شده است.

معاون رییس جمهور درباره خصوصی‌سازی بانک‌ها هم اظهار داشت که خصوصی‌سازی بانک‌ها و فراهم کردن زمینه مناسب برای ایجاد بانک‌های خصوصی از برنامه‌های دولت در سال ۱۳۸۲ است.

بایات‌ترین دوران

دکتر رمضان‌زاده، سخنگوی دولت در نشست هفتگی با خبرنگاران که در تاریخ ۸۱/۱۲/۱۴ برگزار شد، گزارشی از وضعیت اقتصادی در بخش‌های مختلف را ارایه داد و در پاسخ به سؤالی درباره شرایط جنگی و ناپایدار منطقه و میزان توانایی اقتصاد ایران برای رویارویی با مخاطرات احتمالی گفت: اقتصاد کشور در حال حاضر - و حداقل در سه سال اخیر - با ثبات‌ترین دوران خود را می‌گذراند.

وی پس از پایان تعطیلات نوروزی در گفتگویی

سرمایه‌گذاری خارجی در طرح‌های صنعتی

گزارش خبرگزاری جمهوری اسلامی به نقل از آمارهای رسمی بخش صنعت و معدن حاکی از آن است که طی ۱۱ ماه اول سال ۱۳۸۱، تعداد ۳۴ طرح صنعتی با مشارکت خارجی به ارزش حدود ۵۶۰ میلیون دلار، تحت قانون تشویق و حمایت سرمایه‌گذاری خارجی تصویب شده است. طرح اکتشاف، بهره‌برداری و فراوری ذخایر معدنی داشکسن توسط یک شرکت انگلیسی به ارزش ۲۲۵ میلیون دلار سنگین‌ترین طرح در این میان محسوب می‌شود. پس از آن، طرح تولید اتیلن و پلی‌اتیلن سبک و سنگین با سرمایه‌گذاری ۱۴۰ میلیون دلاری یک شرکت آلمانی قرار دارد. همچنین، قرار است که با مشارکت یک شرکت انگلیسی تا سقف ۴۴/۵ میلیون دلار هم خودروی سواری وارد ایران شود.

در جزو فهرست سرمایه‌گذاری‌های مالی خارجی تأیید شده همچنین، طرح احداث مجتمع‌های خدماتی - رفاهی بین راهی توسط یک سرمایه‌گذار ایرانی‌الاصول به ارزش ۲۷ میلیون دلار و یک واحد تولید مواد شیمیایی با همکاری سه کشور اروپایی به ارزش ۲۲ میلیون دلار دیده می‌شود. تولید سنگ‌های گرانیتی با همکاری مالزی، تولید میوه و سبزیجات با همکاری آلمان، تولید پکیج حرارتی با همکاری ایتالیا، تامین تجهیزات سرچاهی نفت با همکاری انگلستان، تولید جعبه فرمان و پیستون خودرو با همکاری آلمان، تولید پارچه گلدوزی شده با همکاری ترکیه، تولید بوش و یاتاقان با همکاری رومانی، پروژه فروکرم پرکربن با همکاری هندوستان و تولید الیاف مورد نیاز لاستیک با همکاری ترکیه از جمله طرح‌های صنعتی بشمار می‌روند که اجرای آن‌ها به تصویب رسیده است. در بین این طرح‌ها دو طرح ۷۵۰ هزار دلاری و ۴۰۰ هزار دلاری برای تولید فرش

هم دلالت بر این دارد که متوسط فروش دلار در بازارهای داخلی طی این دوره ۱۱ ماهه حدود ۷۹۵ تومان بوده است. گرچه بانک مرکزی پیش از این متعهد شده بود که با اتخاذ تدابیری نسبت به کاهش قیمت دلار تا سقف ۷۷۰ تومان اقدام کند، اما با این حال، عملکرد بانک مرکزی طی ۱۱ ماه اول سال ۸۱ نشان می‌دهد که توفیقی در این زمینه به دست نیامده، چرا که قیمت دلار در بیشتر مواقع در حدود ۸۰۰ تومان بوده است. شایان ذکر است که مشخص نیست که چه میزان از دلارهای حاصل از فروش نفت در بازار آزاد به فروش رسیده و چه میزان توسط بانک مرکزی خریداری شده است.

درآمد گمرکات

روابط عمومی گمرک ایران در روزهای پایانی

عملکرد صنعت جهانگردی و توریسم کشور در ۱۱ ماه اول سال ۱۳۸۱ نشان می‌دهد که ۸۸/۲ درصد از اهداف کمی منظور شده برای این صنعت محقق شده است.

صادرات کالاهای صنعتی و معدنی ایران در سال ۱۳۸۱ نسبت به سال ۱۳۸۰ از لحاظ وزن ۱۵۷ درصد کاهش و از نظر ارزش ۱۴ درصد افزایش یافته است.

سال ۱۳۸۱ میزان درآمد گمرکات کشور در ۱۱ ماهه اول سال ۱۳۸۱ را اعلام کرد. مطابق این گزارش، در ۱۱ ماهه اول سال ۸۱ درآمد گمرکات کشور با ۳۹/۶ درصد افزایش، به رقم ۱۲ هزار و ۴۰۹ میلیارد و ۷۰۰ میلیون ریال رسیده است. براساس این گزارش، درآمد حاصل از سود بازرگانی هشت هزار و ۶۷۷ میلیارد و ۶۰۰ میلیون ریال بوده که ۷۰ درصد از درآمد کل گمرکات کشور را به خود اختصاص داده است و درآمد حاصل از حقوق گمرکی نیز یک هزار و ۷۸۴ میلیارد و ۱۰۰ میلیون ریال بوده که ۱۱۲ درصد بیش از ارقام مربوط به مدت مشابه سال قبل است.

براساس این گزارش، درآمد حاصل از ثبت سفارش کالا نیز بالغ بر ۲۵۲/۹ میلیارد ریال، دیمانند ۶۵/۱ میلیارد ریال و سایر درآمدهای گمرکات کشور یک هزار و ۶۳۰ میلیارد ریال بوده که به ترتیب نسبت به عملکرد مدت مشابه سال قبل از آن، ۱۱/۲ درصد کاهش، ۲/۷ درصد افزایش و ۷/۴ درصد کاهش داشته اند.

بنا خبرگزاری جمهوری اسلامی روند تحولات اقتصادی سال ۱۳۸۱ را به شرح زیر بیان کرد: میانگین رشد اقتصادی کشور در سال ۸۱ به ۷/۴ درصد رسید و دولت موفق شد که میزان تورم را در سطح ۱۴/۵ درصد حفظ کند، در حالی که منتقدان دولت در اوایل سال ۸۱ میزان نرخ تورم را برای سال ۸۱ بیش از ۵۰ درصد پیش‌بینی می‌کردند.

وی سپس تأکید کرد که مقایسه رشد اقتصادی ایران در سال‌های ۸۱-۱۳۸۰ نشان می‌دهد که دولت با وجود آن که در سال ۸۱ نسبت به سال ۸۰ منابع کمتری را در اختیار داشت، اما میزان رشد اقتصادی افزایش یافت. این توفیق ناشی از ساماندهی، مدیریت و نظارت بر نحوه عملکرد بودجه و... بود.

رمضان‌زاده، رشد بخش کشاورزی را در سال ۸۱ معادل ۱۰ درصد، بخش مسکن را ۱۳ درصد و بخش صنعت و معدن را ۱۱ درصد اعلام کرد و افزود: خوشبختانه بخش‌های تولیدی کشور به طور کامل فعال هستند و در مسیر پرشتاب رشد حرکت می‌کنند. سخنگوی هیات دولت اضافه کرد: جمهوری اسلامی ایران از اعضای سازمان کشورهای صادرکننده نفت «اوپک» است و طبق مصوبات این سازمان در سال ۸۱ تولید نفت خود را کاهش داد و در صورتی که تقلیل تولید نفت صورت نمی‌گرفت، بدون تردید، رشد اقتصادی ایران در سال ۸۱ به بیش از هشت درصد بالغ می‌شد.

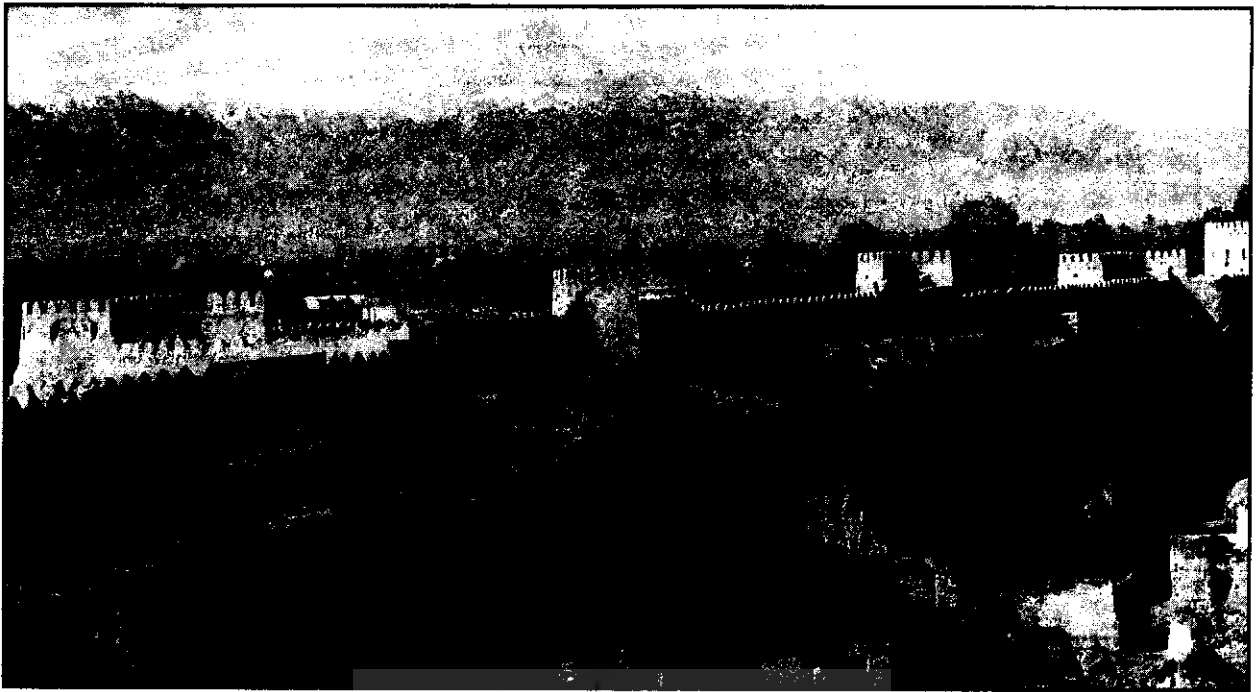
رمضان‌زاده گفت: خوشبختانه یکی از محورهای اساسی در سومین برنامه توسعه اقتصادی کشور، بحث توازن توسعه منطقه ای بود که در سال ۸۰ آغاز شد و در سال ۸۱ شتاب گرفت و در سال ۸۲ نیز مبلغ ۱۰۰۰ میلیارد ریال برای این منظور و کمک به شتاب توسعه هشت استان کمتر توسعه یافته، اختصاص یافته است.

درآمد ناشی از فروش دلارهای نفتی

براساس گزارشی که وزارت امور اقتصادی و دارایی به هیات وزیران ارائه کرد، میزان درآمد حاصل از فروش نفت خام طی ۱۱ ماه اول سال ۱۳۸۱ که به خزانه‌داری کل کشور واریز شده است، مبلغ ۹۵ هزار میلیارد ریال بوده که چهار درصد بیش از پیش‌بینی‌های مندرج در قانون بودجه سال ۸۱ بوده است. مطابق گزارش مزبور، درآمد نفت تنها درآمدی بوده است که طی سال ۱۳۸۱ بیش از ارقام پیش‌بینی شده تحقق یافته و سایر ردیف‌های درآمدی به مراتب کمتر از پیش‌بینی‌های بودجه محقق شده‌اند.

براساس این گزارش، درآمد ریالی واریز شده به خزانه‌داری کل کشور از محل فروش دلارهای حاصل از صدور نفت تأمین شده است. آمارهای بانک مرکزی

ماشینی و تولید لایه سوزنی و موکت با مشارکت سرمایه‌گذاران افغانی هم دیده می‌شود.

صادرات خدمات

آمارهای آرایه شده از سوی دبیرخانه شورای عالی توسعه صادرات غیرنفتی حاکی از آن است که صادرات خدمات طی ۱۱ ماه اول سال ۱۳۸۱ به بیش از یک میلیارد و ۹۸۱ میلیون دلار رسید و بدین ترتیب، اهداف کمی برنامه سوم توسعه به میزان ۱۱۳/۷ درصد محقق شده است. توضیح این که، از این رقم، معادل یک میلیارد و ۴۲ میلیون دلار به درآمد حاصل از صنعت توریسم، مبلغ ۶۴۸ میلیون دلار به درآمد حاصل از حمل و نقل و ترانزیت، مبلغ ۲۸۲/۹ میلیون دلار به پروژه های خدمات فنی و مهندسی در خارج از کشور و مبلغ ۷/۶ میلیون دلار هم به درآمد ارزی حاصل از برگزاری نمایشگاه‌های بین‌المللی داخلی و خارجی و همچنین، خدمات مسافری کشتیرانی اختصاص دارد.

براساس این گزارش، طی ۱۱ ماه اول سال ۱۳۸۱ در بخش صنعت توریسم یک میلیون و ۳۰۳ هزار و ۳۹۲ گردشگر خارجی از مرزهای مختلف زمینی، دریایی و هوایی وارد کشور شده‌اند که درآمد ارزی حاصل از آن، حدود یک میلیارد و ۴۲ میلیون دلار بوده است و با توجه به اهداف کمی مصوب برنامه سوم توسعه، پیش‌بینی شده است که در سال ۸۱ درآمد ارزی حاصل از توریسم به یک میلیارد و ۲۸۹ میلیون دلار بالغ شود. بر این اساس، عملکرد صنعت جهانگردی و توریسم کشور در ۱۱ ماه اول سال نشان

○ بالغ بر ۱۰ هزار پروژه نیمه تمام ملی و بیش از ۵۰ هزار پروژه نیمه تمام استانی به تنها تکمیل نشده، بلکه با طولانی شدن زمان اجراء این پروژه‌ها تسویه اقتصادی خود را از دست داده‌اند.

می‌دهد که ۸۸/۲ درصد از اهداف کمی این صنعت محقق شده است.

در بخش ترانزیت و حمل و نقل نیز طی مدت یاد شده بالغ بر ۴/۳ میلیون تن کالا با درآمد ارزی ۲۱۶/۴ میلیون دلار ترانزیت شده و آمار درآمد ترانزیتی کشور به دلیل فعال شدن بازار افغانستان و افزایش قابل ملاحظه ترانزیت کالا به این کشور از خاک ایران افزایش چشمگیری داشته است. درآمد ارزی ناشی از خدمات حمل و نقل کشتیرانی جمهوری اسلامی ایران و شرکت‌های تابعه معادل ۳۲۷/۶ میلیون دلار است. همچنین، درآمدهای ارزی کشور از محل حمل و نقل هوایی و خدمات فرودگاهی مبلغ ۱۰۴ میلیون دلار اعلام شده و مجموع درآمدهای ارزی حاصل از حمل و نقل و ترانزیت ۶۴۸ میلیون دلار شده است.

براساس گزارش‌های واصله از شرکت‌های خدمات فنی و مهندسی، تعداد کل قراردادهای در دست اجرا توسط شرکت‌های ایرانی در خارج از کشور ۵۰ مورد است که ارزش این قراردادها یک میلیارد و ۵۳۱ میلیون و ۷۴۱ هزار و ۲۸۸ دلار است. همچنین، تعداد کل قراردادهای منعقد در ۱۱ ماه اول سال ۸۱ معادل ۲۶ پروژه، جمعا به مبلغ ۲۸۲/۹ میلیون دلار

است که از این میان ۷ پروژه مربوط به گروه ساختمان‌سازی و راهسازی، دو پروژه مربوط به گروه تاسیساتی و تجهیزاتی و انتقال نفت و گاز، ۱۱ پروژه مربوط به گروه سدسازی و آبرسانی و سه پروژه هم مربوط به گروه انتقال نیرو است.

یادآوری می‌کند که با توجه به اهداف کمی مصوب برنامه سوم توسعه، پیش‌بینی شده است که در سال ۱۳۸۱ درآمد ارزی حاصل از صدور خدمات فنی و مهندسی به ۳۰۰ میلیون دلار بالغ شود که بر این اساس، عملکرد صادرات خدمات فنی و مهندسی در ۱۱ ماه اول سال نشان می‌دهد که ۱۰۲/۸ درصد از اهداف کمی این صنعت محقق شده است.

هفت میلیارد دلار صادرات غیرنفتی

معاون خدمات و بازاریابی صادراتی مرکز توسعه صادرات ایران در فروردین ماه ۸۲ اعلام کرد که ارزش صادرات غیرنفتی کشور در سال ۱۳۸۱ با یک میلیارد دلار افزایش نسبت به سال پیش، به هفت میلیارد دلار رسید. وی در یک گفتگوی مطبوعاتی گفت: پنج میلیارد دلار از این رقم، مربوط به صادرات کالا است و مقررات زدایی و حمایت از صادرات کالاهای غیرنفتی سبب شده است که علیرغم شرایط منفی پیش آمده پس از واقعه ۱۱ سپتامبر در امریکا، صادرات غیرنفتی ایران افزایش یابد.

وی در این مصاحبه افزود: از جمله فرصت‌های ایجاد شده برای اقتصاد ایران، موضوع تجارت با افغانستان بود و باعث شد که در سال ۱۳۸۱ حجم تجارت ما با این کشور با چهار برابر افزایش، به ۱۳۵

بسیاری از طرح‌های عمرانی جدید بدون توجه اقتصادی و تنها به دلیل ملاحظات سیاسی به اجرا گذاشته شده‌اند.

ارزیابی استاد

در ادامه این بررسی، برای ارزیابی وضعیت کلی اقتصاد در سال ۱۳۸۱ و ترسیم چشم‌اندازی از اقتصاد کشور برای سال جدید، نزد دکتر مهدی تقوی، استاد دانشگاه علامه طباطبایی رفتیم و دیدگاه‌های ایشان را پیرامون موضوعات مختلف جويا شدیم. پرسش‌های ما و پاسخ‌های این استاد ارجمند هم از نظر تان می‌گذرد:

● جناب آقای دکتر تقوی، با تشکر از حضور شما در این مصاحبه، آمار و اطلاعات موجود از عملکرد سال ۱۳۸۰ نشان می‌دهد که نرخ رشد نقدینگی بیشتر از متوسط نرخ رشد نقدینگی در برنامه سوم بوده است، ولی دولت مدعی است که با اقداماتی در زمینه‌های انضباط مالی، فروش اوراق مشارکت و تامین پشتوانه منابع ارزی در حساب ذخیره ارزی کشور، توانسته است عملکردی مطابق برنامه داشته باشد. ارزیابی جنابعالی از عملکرد سال ۸۱ دولت در این خصوص چگونه است؟

○ اینکه رشد نقدینگی در سال ۸۰ بیشتر از متوسط نرخ رشد نقدینگی در برنامه سوم بود، به خودی خود اشکالی ندارد. متولیان سیاست‌های اقتصادی در کشور، تشخیص می‌دهند که چه مقدار رشد نقدینگی ضروری می‌باشد و بر این اساس عمل می‌کنند. اطلاعات آنها بیشتر از اطلاعاتی است که ما غیرمتولیان در دست داریم و باتوجه به این مساله تصمیم‌گیری آنها درست‌تر از حدس و گمان ما می‌باشد. بانک مرکزی به خاطر وجود مازاد ذخایر ارزی، توانسته است با مداخله در بازار ارز، نرخ ارز را تقریباً ثابت نگاهدارد که این چیز خوبی است و مخاطره معاملات وابسته با ارز را کاهش می‌دهد. به عبارت دیگر، برخلاف نظر صادرکنندگان که این وضع باعث زیان آنها می‌شود، این امر عدم اطمینان را از بین می‌برد و به نفع صادرکننده، واردکننده و سرمایه‌گذاران است. در پاسخ این صادرکنندگان محترم باید گفت که دلار ۷۰ ریالی سال ۱۳۵۷ به ۸۰۰۰ ریال رسیده است و در هر کشور دیگری، اگر ارزش پول ملی اینقدر کاهش می‌یافت، صادراتش ده‌ها برابر می‌شد، اما در ایران این چنین نشده است، زیرا به خاطر ناتوانی در تولید کالا و کیفیت پایین کالای تولید شده، به علاوه مشکلاتی که خود صادرکنندگان بوجود آوردند، کاهش صادرات نسبت به نرخ ارز بسیار پایین می‌باشد.

در مورد نرخ تورم ۱۱/۴ درصدی و نرخ رشد ۴/۸

احساس نمی‌کنند و به شدت دنبال انجام امور به صورت دلخواه هستند. وی سپس با اشاره به ماده ۶۰ قانون برنامه سوم گفت: طبق این ماده، دولت می‌بایست هر سال به میزان مشخصی اقدام به فروش نفت کند، اما هدف فوق محقق نشده و از شواهد پیداست که اقتصاد کشور هر ساله به درآمدهای نفتی وابسته‌تر شده است.

وی سپس با اشاره به فروش اوراق مشارکت توسط دولت نیز اظهار داشت: این اقدام که به منزله

استقراض از مردم به حساب می‌آید، باعث شد تا بخش خصوصی امکان دستیابی به منابع ملی محدود کشور را از دست بدهد.

ابطحی گفت: طی سال‌های ۷۷ تا ۸۱ دولت از طریق قراردادهای فاینانس و بیع متقابل شدیداً خود را به خارج مقروض کرده است. علاوه بر این، علی‌رغم تاکید بسیار برنامه سوم بر خصوصی‌سازی و کاهش حجم دولت، طی سال گذشته نه تنها اقدامی در این ارتباط صورت نگرفته، بلکه به واسطه استقراض‌های یاد شده بر حجم دولت افزوده شده است.

ابطحی حجم سرمایه‌گذاری‌های صورت گرفته را هم بسیار ناچیز عنوان کرد و گفت: این امر باعث شد تا مشکل اشتغال همچنان به قوت خود باقی بماند. وی در ادامه سخنان خود با اشاره به پروژه‌های نیمه تمام کشور، اظهار داشت: بالغ بر ۱۰ هزار پروژه نیمه تمام ملی و بیش از ۵۰ هزار پروژه نیمه تمام استانی نه تنها تکمیل نشده، بلکه با طولانی شدن زمان اجرا، از توجیه اقتصادی افتاده است.

ابطحی گفت: عدم تحقق اهداف برنامه سوم، اقتصاد کشور را با چالش‌های اساسی مواجه کرده است. به گزارش خبرگزاری فارس، وی وجود ناهماهنگی بین نهادهای تصمیم‌گیر کشور را باعث افزایش حجم نقدینگی عنوان کرد و اظهار داشت:

میلیون دلار برسد. این مقام یکی از دلایل افزایش درآمد صادرات کالا و خدمات در سال ۱۳۸۱ را افزایش درآمد جهانگردی کشور به علت رویکرد جهانگردان عرب به ایران دانست و گفت: درآمد ایران از بخش جهانگردی در سال ۱۳۸۱ معادل یک میلیارد و ۱۵۰ میلیون دلار بوده است.

از سوی دیگر، مدیرکل امور صادرات وزارت صنایع و معادن کشورمان نیز ضمن گفتگو با

خبرگزاری جمهوری اسلامی اعلام کرد که ارزش صادرات کالاهای صنعتی و معدنی ایران در سال ۱۳۸۱ به دو میلیارد و ۸۴۰ میلیون دلار بالغ شده است که با احتساب صادرات صنایع دستی، به دو میلیارد و ۸۷۱ میلیون دلار می‌رسد. بدین ترتیب، صادرات کالاهای صنعتی و معدنی ایران در سال ۱۳۸۱ نسبت به سال ۱۳۸۰ از لحاظ وزن ۱۵۷ درصد کاهش و از نظر ارزش ۱۴ درصد افزایش یافت.

یک ارزیابی منفی

همانطور که اشاره شد و طبیعی هم به نظر می‌رسد، گروهی از صاحب‌نظران جهت عمومی حرکت متغیرهای اقتصادی کشور را در سال ۱۳۸۱ مثبت و گروهی دیگر منفی ارزیابی می‌کنند. یکی از کسانی که به کارنامه اقتصادی دولت نمره منفی می‌دهد، محمود ابطحی، نماینده پیشین مردم در مجلس شورای اسلامی می‌باشد.

بنابه گزارش خبرگزاری فارس، وی اعلام کرده است که عملکرد اقتصادی دولت در سال ۸۱ بیانگر انحراف محسوس از برنامه سوم است. محمود ابطحی افزود: باتوجه به عملکرد یک ساله گذشته دولت به راحتی می‌توان فهمید که مسوولان اجرایی هیچ تعهدی نسبت به پیشرفت اهداف برنامه سوم در خود

درصدی هم چیزی نمی‌توانم بگویم. در این مورد تنها نکته‌ای که اشاره به آنها ضروری است، این است که اگرچه بانک مرکزی نرخ تورم سال ۱۳۸۱ را ۱۴ درصد اعلام کرده، اما مثلا مرکز پژوهش‌های مجلس آن را ۲۱/۵ درصد می‌داند. اینکه آیا واقعا در سال ۸۰ نرخ تورم ۱۱/۴ درصد بوده یا خیر، هم مشخص نیست.

● همانگونه که مستحضرد، مهمترین چالش‌های پیش روی اقتصاد کشور در عرصه رشد اقتصادی و بهره‌وری و تشکیل سرمایه، وابستگی به درآمدهای ارزی حاصل از نفت، کمبود پس‌انداز ناخالص داخلی، فقدان محیط امن و مناسب برای سرمایه‌گذاری (به‌خصوص برای سرمایه‌گذاری خارجی) و وجود قوانین متضاد و متنوع است. جنابعالی در خصوص حل و فصل این تنگناها و مشکلات و معضلات چه راهکارهای عملی و توصیه‌های سیاستی را پیشنهاد می‌کنید؟

○ مشکل عمده اقتصاد ما کمبود سرمایه‌گذاری در ۲۵ سال گذشته می‌باشد و در برخی از سال‌ها سرمایه‌گذاری حتی استهلاک سرمایه را نیز پوشش نداده است. بنابراین، سرمایه‌گذاری خالص که حجم سرمایه را در اقتصاد افزایش می‌دهد، منفی بوده است. بخش اعظم سرمایه‌گذاری‌ها هم دولتی است که حاصل برداشت از درآمد صادرات نفت است. وابستگی به درآمد حاصل از صدور نفت باعث می‌شود که نوسانات قیمت نفت اقتصاد کشور را دچار نوسان سازد و مشکلات عمده‌ای را برای اقتصاد بوجود آورد. کاهش قیمت نفت در بازارهای جهانی، به معنی کاهش توان واردات کالاست - چه کالاهای سرمایه‌ای، چه واسطه‌ای و چه مصرفی - و این کاهش ورود کالا هم اثر تورمی بر اقتصاد می‌گذارد. علاوه بر پس‌انداز ناکافی، با وجود نیاز به افزایش نرخ سرمایه‌گذاری، اقتصاد ما سرمایه نیز صادر می‌کند. کمبود سرمایه‌گذاری را نیز نمی‌توانیم با سرمایه‌گذاری خارجی جبران کنیم، چون مخاطره سرمایه‌گذاری در ایران بالاست. اگر محیط مناسبی برای سرمایه‌گذاری وجود داشت، سرمایه داخلی به خارج نمی‌رفت.

برای حل مشکل کمبود سرمایه‌گذاری، اولین قدم کاهش مخاطره سیاسی و اقتصادی سرمایه در کشور است تا هم سرمایه داخلی در ایران بماند و هم خارجیان تمایل به سرمایه‌گذاری در ایران پیدا کنند. مساله مهم دیگر در این زمینه بهینه‌سازی منابع صرف شده برای سرمایه‌گذاری است. طرح‌های نیمه تمام یک مثال برای سرمایه‌گذاری غیربهینه است. با توجه به کمبود سرمایه، چه توجیه اقتصادی برای طرح‌های نیمه تمام می‌توانیم داشته باشیم؟ طرح نیمه تمام، یعنی سرمایه‌گذاری غیرمولد و راکد، و این برای کشوری که از کمبود سرمایه رنج می‌برد، هیچ توجیه اقتصادی نمی‌تواند داشته باشد. چرا طرح‌های نیمه تمام داریم؟ علت این است که بدون ارزیابی و مطالعه سرمایه‌گذاری کرده‌ایم و منابع را هدر داده‌ایم! ● براساس گزارش‌های رسمی کشور، تراز

○ دلار ۷۰ ریالی سال ۱۳۵۷ به ۸۰۰۰ ریال رسیده. در هر کشور دیگری اگر ارزش پول ملی این قدر کاهش می‌یافت، صادراتش ده‌ها برابر می‌شد. چرا در ایران چنین نشده است؟

حساب جاری در سال ۱۳۸۰ نسبت به سال ۷۹ معادل ۷/۴ میلیارد دلار کاهش یافت، لیکن همانند سال‌های ۷۸ و ۷۹ از مزاد برخوردار بوده و در سال ۱۳۸۰ به ۵/۲ میلیارد دلار رسیده است. بفرمایید، دلایل کاهش در تراز حساب جاری و تراز بازرگانی در سال ۷۹ را چگونه ارزیابی می‌کنید و وضعیت این شاخص در سال ۸۱ چگونه بوده است؟

○ تفاوت بین تراز جاری و تراز تجاری نقل و انتقالات یک جانبه است. کاهش مزاد تراز بازرگانی یا تجاری یا باید ناشی از کاهش صادرات یا افزایش صادرات باشد. اما تراز جاری اگر کاهش یافته، این مساله علاوه بر کاهش صادرات یا افزایش واردات، می‌تواند ناشی از کسری حساب نقل و انتقالات

یک‌جانبه نیز باشد. این کاهش به خودی خود چیز نامطلوبی نیست، زیرا اگر ناشی از افزایش واردات باشد - آن هم واردات کالاهای سرمایه‌ای و واسطه‌ای - می‌تواند باعث رشد اقتصاد شود.

وضعیت این دو تراز در سال ۸۱ با توجه به افزایش قیمت نفت باید بهتر شده باشد و اگر چنین نشود، افزایش واردات است که این مساله را محقق نکرده است.

● دولت مدعی است که طی دوره ۱۳۷۶ لغایت ۱۳۸۰ شاخص رفاه اجتماعی به دلیل افزایش درآمد سرانه و ثبات نسبی توزیع کلی درآمد همواره رو به بهبود بوده است. این شاخص طی سال‌های ۱۳۷۸ تا ۱۳۸۰ به طور متوسط سالانه هفت درصد بهبود یافته و میزان کل یارانه هم از رشدی به میزان ۱۴ درصد در سال ۱۳۸۰ برخوردار بوده است. ارزیابی جنابعالی و برآورد سال ۸۱ در این خصوص چیست؟

○ کاهش فقر و معضلات اجتماعی آن نیازمند افزایش قابل ملاحظه و مستمر در درآمد سرانه و عادلانه‌تر کردن توزیع درآمد است. با وجود اذعان دولت در مورد بهبود شاخص رفاه اجتماعی، مردم چنین احساسی را ندارند. رشد ۱۴ درصدی یارانه‌ها با توجه به نرخ تورم در همین حدود یا بیشتر از آن، نمی‌تواند باعث بهبود شاخص رفاه اجتماعی شود.

من فکر نمی‌کنم که به طور متوسط رفاه اقتصادی و اجتماعی مردم در سال ۱۳۸۱ تفاوت چشمگیری نسبت به قبل داشته باشد و امیدوارم که با برنامه‌ریزی مناسب و بهینه‌سازی توزیع یارانه‌ها، شاخص برای دهک‌های درآمد پایین در سال‌های بعدی افزایش یابد.

● مجدداً از شرکت شما در این مصاحبه تشکر می‌کنیم.

کارنامه اقتصادی

در پایان این مجموعه، می‌توان کارنامه اقتصادی دولت در سال ۱۳۸۱ را به شکل زیر ترسیم کرد:

کارهای مثبت	الفاظ منفی
۱) اصلاح قانون مالیات‌ها به منظور کاهش نرخ‌ها و ضرایب و پایه‌های مالیاتی.	۱) رشد اندک صادرات کالاهای غیرنفتی.
۲) تصویب لایحه تجمیع عوارض.	۲) عدم توفیق در دریافت مالیات، به‌ویژه از نهادهای عمومی غیردولتی.
۳) آزادسازی تجارت خارجی و حذف موانع غیر تفرقه‌ای واردات.	۳) ناکافی بودن سرمایه‌های خارجی جذب شده.
۴) یکسان‌سازی نسبی نرخ ارز.	۴) ادامه روند پرداخت ناکارآمد یارانه به صورت‌های آشکار و پنهان.
۵) افزایش نرخ سرمایه‌گذاری به ویژه از سوی بخش خصوصی.	۵) عدم توفیق در تدوین ساختار نوین بودجه‌بندی و عدم شفافیت در هزینه‌ها و درآمدهای دستگاه‌های دولتی و غیردولتی.
۶) رشد ارزش افزوده بخش صنعت.	۶) ناسازگار ماندن خواست‌های سیاسی با نیازهای اقتصادی.
۷) رونق بازار سهام.	۷) ادامه فعالیت بنگاه‌های دولتی زیانده و بخش خصوصی ناکارآمد.